

БЪЛГАРСКИТЕ РОМИ МИГРАНТИ ИЛИ КАК МИГРАЦИЯТА ПРОМЕНЯ ЦЕННОСТИТЕ

Стоянка Черкезова¹

Резюме. Целта на настоящата статия е да се потърсят доказателства за и против тезата, че съществува връзка между миграционните движения и опитът, който се придобива при миграция от една страна и промяната в ценностите от друга. Обект са ценностите на ромите, които са емигрирали от и завърнали са се в България в контекста на обкръжението в приемащата и изпращащата страна – ценностите на немигриралите роми, на не-ромите в България и на мнозинствата в приемащите страни.

Изследвани са ценности, които и преди са били обект на изследване под една или друга форма. Търси се дали има промяна в нагласите спрямо традиционните ценности и тези на модерното време; в отношението към образованието, по въпросите за интеграцията на ромите и в репрезентациите за тях.

Въз основа на данни от две изследвания (Регионалното изследване за ромите на ПРООН/СБ/ЕС за 2011 г. и Европейското социално изследване – пета вълна/2010 г.) е направен сравнителен анализ между ценности, споделяни от мнозинствата в приемащите страни и България; между ценности на българските роми и на не-ромите, които живеят в близост до ромски общности; между ценности на роми - завърнали се емигранти и роми, които никога не са мигрирали. Открити са промените в ценностната система на ромите экс-мигранти и техния характер. Потърсени са и предложени възможни обяснения за тези промени.

Ключови думи: Миграции, идентичност, ценности, роми, традиционни културни норми, образование

Възможно ли е миграцията да промени ценностите на един човек? Ценности-те са стабилен конструкт. Те се формират в процеса на социализация, която протича най-интензивно през детско-юношеския период и в по-малка степен през следващите възрасти, когато човек попада в различна културна среда и/или приема друга социална роля. Ценностите са интернализираните външни социални норми, зависят от средата, но и от това дали индивидът ще възприеме тези норми като свои.

Миграцията е неизбежно сблъскване с различна култура. Човек се среща с различни от познатите му социални норми (или поне частично). Той също попада в друга социална роля – ролята на имигранта. Когато отиде в чужбина правилата за поведение, с които се сблъсква най-често идват по линия поне на два вида обкръжение – това на резидентите на средата, които имат специфична национална култура и това на микрообкръжението на мигрантската мрежа, в която човек попада. Ако човек пътува със (или отива при) семейството си той запазва част от социалните си роли (и запазва част от обкръжението си).

---

¹ Гл. ас. д-р Стоянка Черкезова - Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: mateva_s@abv.bg

„Обмяната“ на ценности със средата зависи от това колко време един имигрант е в приемащата страна, дали е пребивавал само в една страна и с каква интензивност се сблъсква с чуждата култура - натрупвал опит при общуване с местните, с колко и с кои институции е бил в допир и т.н. Алтернативен вариант на изложените разсъждения е, че промяната в идентичността, част от която са ценностите, започва още преди един човек да замине за чужбина. Нещо повече, дистанцирането от културните норми на своята общност е свързано с решението на един човек да емигрира.

Под въпрос е от какъв характер е връзката между миграционните движения и мигрантския опит и ценностите на хората².

За да бъде достатъчно пълно изследван този въпрос е необходимо да се изучават ценностите на поне три групи хора: тези, които никога не са мигрирали и не желаят да мигрират, мигранти и потенциални мигранти. Освен това е необходимо да се изследват разликите между приемащите и изпращащата среда.

Настоящата статия е начало на поредица от стъпки в търсенето на достоверни отговори на въпроса как миграционното движение и опитът, натрупан при миграция, променят ценностите. Нейната цел е по-скромна - да се провери дали има разлика в ценностите на местната общност и тези на емигрантите от същата общност и дава ли това основание за по-задълбочени изследвания в тази област.

Обхватът е ограничен до ценностите на българските роми и друго неромско население, което живее в близост до ромската общност.

Задачите са три: да се сравнят избрани ценности, споделяни от мнозинствата в приемащите страни и България; да се направи сравнителен анализ на ценностите на българските роми и на мнозинството; да се направи сравнителен анализ между ценностите на ромите мигранти и тези, които никога не са мигрирали като се потърсят и предложат възможни обяснения.

Открити са ценности, които и преди са били обект на изследване под една или друга форма. Търси се дали има промяна в нагласите спрямо традиционните ценности и тези на модерното време; в отношението към образованието, по въпросите за интеграцията на ромите и в репрезентациите за тях.

Използвани са данни от Регионалното изследване за ромите (РИР) на ПРООН/СБ/ЕС за 2011 г. (UNDP/WB/EC Regional Roma Survey 2011), проведено в 12 страни от централна и източна Европа (България, Унгария, Румъния,

---

² Това, че съществуват различия между ценностите на мигрантите в сравнение с тези на хората от изпращащата общност съвсем не показва наличие на причинно-следствена връзка между миграция и ценности. Може да е точно обратното. От друга страна, ако промяната в ценностите варира според приемащата страна, има някакво основание да се счита, че средата в тази страна е оказала въздействие върху ценностите. Алтернативен вариант е, че потенциалният мигрант избира страната, в която да емигрира донякъде в съответствие с вижданията си (например, ако цени образованието и желае да получи качествено образование/квалификация вероятно ще предпочете Германия пред Гърция).